

A kóláspalack szóhoz jut

– avagy: fogódzók Oláh Péter kötetéhez

Radvánszky Anikónak a szakmai segítségért

I. A tér átszelése

Amikor bekapcsoltam a számítógépet, hogy a régóta halogatott Oláh Péter-esszém írásába belefogjak, még fel sem kelt a nap (remélem, ezt a főszerkesztő is olvassa majd). A munkába feledkezve észre se vettem, hogy időközben ki-világosodott, és hogy a szomszédunk magára hagyott, körül sem kerített telkén a téglahalmokat benövő növényzetet egy bakgida rágcsálja. Csak egy pillanatra tekintetem volna ki az ablakon szempihentetés gyanánt, de megkövültem – öt méterre sem volt a gépzizegés uralta szobámtól. Komótosan leszakított még pár levelet, én pedig bámultam, amíg a közeli víztározó felé fordulva el nem szökellett. Ekkor dönthettem úgy, hogy az esszét Michel Serres felidézésével kell kezdenem.

A francia filozófus – önkényesen szűkítve e megnevezéssel az ő tudományos identitását¹ – duális időfogalma ugyanis jól illusztrálja, hogy mi a *valódi* különbség egy bakgida és az őt meredten néző ember között. Induljunk ki – jó nyugati szokásként – az utóbbiból. Az emberi élet Serres feltételezése szerint egy csonkított időfogalom szerint bontakozik ki. Az emberek a mindennapok múltó idejének a rabjává válnak; állandóan sietnek valahová, életterük telítve van új világtárgyakkal (pl. az internettel, műholdakkal, a digitális korszak attribútumaival)

BARÁTH TIBOR (1996) irodalomkritikus, a Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport tagja.

1 Moldvay Tamás előadásában is érinti, hogy az ökológiai gondolkodás három nagy francia alakja (Serres, Guattari és Latour) igencsak szerteágazó munkásságot fejtett ki, és kifejezetten a transzdiszciplinaritás hívei voltak. Az előadás a Youtube-on érhető el, az ELTE Esztétika Szabadegyetem című sorozatában. Moldvay Tamás: *Francia ökológiai gondolkodás (Guattari, Serres, Latour)*. https://www.youtube.com/watch?v=4scdU5q_W2E&ab_channel=Eszt%C3%A9tikaLaoko%C3%B3n Utoljára megtekintve: 2023. december 3. (Érdekes élettörténeti adalék például, hogy Serres jogfilozófiai művének megírása előtt matematikából doktorált, de volt hajóskapitány is.)

és figyelmük teljes mértékben az emberi időbeliségre korlátozódik.² Serres ezt rövid időtávnak nevezi, és összekapcsolja a pusztítással – ám mindezen túl véleményem szerint felveti annak kérdését is, hogy mennyiben roncsolja az ember életlehetőségeit, amortizáló hatással lehet-e, és nem teremt-e egy olyan teret, ami csupán betölthető? Hogyha a vele szembeállított hosszú időtávra pillantunk,³ amit Serres a természet sajátos időbeliségével azonosít (hangsúlyozva kozmikus, nem emberléptékű mértékét), egyértelművé válik annak térszerűsége: a hipotézis a természetet mint otthont nevezi meg, úgy látja, az embereknek ezt a természeti időt kellene belakniuk, ami egyként záloga a tartalmas életnek és fajunk jövőjének. Ehelyett a környezetre összpontosít, vagyis arra, amit maga köré teremtett: nagyvárosokra, autóhordákra, felsértett termőföldekre, az Északi-sarkvidék olajfúróira...⁴ Az emberközpontú szemlélet tarthatatlanná válását észlelve Serres felhívja a figyelmet arra, hogy elértük a természet birtoklásának végét, sőt, kettős tanulságot vonhatunk le. Először azt, hogy ez a birtoklás illúzió volt csupán, hiába feledkezünk el a természetről, vagy szűkítjük be az idő horizontját saját kereteink közé, nincs kibúvás a törvények alól; másodsor azt, hogy egyre tisztábban látszik a viszony átfordulása, ám amikor a természet veszi át az uralmat az emberiség sorsa felett, az nem illuzórikus lesz. A francia gondolkodó, utalva arra, hogy a társadalmi szerződés, a természetjog és az emberi jogok nyilatkozata helyett (melyekben közös, hogy a természetet meg sem említik) egy olyan útra kell lépünk, ami az ember és természet *szimbiotikus viszonyához* vezet minket.⁵

Ha ezt nem tesszük, nemcsak okozói, de elszenvetői is lehetünk a hatodik kihálási hullámnak Serres gondolatait követve – ám én mindig szomorú mosollyal olvasom a francia filozófus megkapó naivságát, ugyanis már 1990-ben, a könyv megjelenésekor sem tudtunk azokon a planetáris határokon belül maradni, melyek átlépése kilátástalanná teszi jövőnket.⁶ Latour tanulmánya a Föld kaotikus állapotára irányítja a figyelmet, egy olyan Földre, „amelyet újfent a viszály, a hanyatlás, a háború, a szennyezés és a romlás pöcegödrének tekintenek”.⁷ Jól látható, milyen éles a különbség az ökokritikai szemléletben alig negyedszázad leforgása után: egyezségről és szimbiotikus viszonyról már szó sem lehet, úgy tűnik, a természet már abba a pozícióba kerül, ahol ő tölti be

2 Michel Serres: *A természeti szerződés*. Fordította: Seregi Tamás. Budapest, 2021, Kijarat Kiadó – I.T.E.M. Alapítvány, 39–44, 152–153.

3 Uo.

4 Tim Marshall: *A földrajz fogságában. Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális politikai folyamatokról*. Fordította: Makovecz Benjamin és Zsuppán András. Budapest, 2022, Park Kiadó, 315.

5 Serres, i. m. 51–53.

6 Bruno Latour: *Ágencia az antropocén korában*. Fordította: Keresztes Balázs. Innen uő.: *Hibrid gondolkodás. Válogatott tanulmányok*. Budapest, 2021, Kijarat Kiadó–I.T.E.M. Alapítvány, 313–314.

7 Latour, i. m. 317.

a birtokos szerepét. Fontos tanulságként többen megfogalmazták, hogy a cél véletlenül sem az uralmi pozíció visszaszerzése, sokkal inkább a természet visszaírása az élet képletébe és egy olyan identitás kialakítása, ami teljes mértékben leszámol a hierarchikus gondolkodás sémáival, és az embert a többi létformával és erővel azonos szintűnek tekinti.⁸ Együtt járna e felfogás azzal is, hogy a természetvédelmi lépéseket ne erkölcsi utasításként és külső parancsok formájában erőltessék az emberekre, hanem mintegy önmagától alakuljon ki bennük, forrása a természetben meglelt öröm legyen.

A kétségkívül tetszetős gondolatot napjainkban igen erős kritikával illetik. Ugyanazon önhittség, ugyanaz a hierarchikus rang mondatja az emberekkel, hogy megmenthetik a Földet (nem önmagáért persze, hanem mert a mi létezésünkhöz elengedhetetlen), ami évszázadokon át démonikus erőként volt jelen a kizsákmányolás és kisajátítás során. Akár pusztítóként, akár megváltóként lépünk fel, abban a hitben élünk, hogy nagyobb hatalmunk van az események felett, mint bármilyen más élőlénynek (vagy a természetnek), ám ezek a szerepeink hamisak. Az antropocén (az első ipari forradalomtól kezdődő és jelenleg is tartó geológiai) korszakban az ember szemléletének új módja gyökeresedett meg a bölcséletben, az embert immáron úgy tekintik, mint ami azonos szinten helyezkedik el a többi létezővel, nem a hierarchia csúcsa, hanem a világ egészét átfogó hálózat része. Mégis van egyfajta kitüntetettsége: Paul Crutzen és követői egyenesen geológiai erőként hivatkoznak rá, bár nem épp a dicsőségfalra tűzhető, hogy az emberi tevékenység minden káros következménye „az óceánok mélyétől egészen a légkör legfelső szintjéig áthatja az egész földrendszert, lehatolva a föld mélyére a kőzetekig és üledékekig”.⁹ Az antropocén korszak kezdete az ember káros jelenlétének közetrétegekbe ivódott nyoma, a vége, feltehetően, a civilizációéval esik majd egybe. Az antropocén korszak a tudományos érdeklődésen túl (bár egyre inkább jelen van mindennapjainkban is) művészeti témaként is megjelent, ebből az aspektusból főként a sötét ökológia (és részben az ökogótika) esztétikai megközelítése érdemel említést. Az antropocén alkotások lényegileg az összeomlás pillanatában születnek, ezért szinte magától értetődően jelenik meg az elmúlástudat letaglózó melankóliája, a „mély egzisztenciális megtörttség”¹⁰ árnyékában íródnak, lelnek befogadóra. Ám legyünk őszinték: a depresszív hangulat nem a természet hanyatlásával és gyászolásával áll összefüggésben; magunkat siratjuk el benne (pontosabban *belőle*).¹¹

8 Ilyesmit érhetünk tetten Arne Næss írásában, Arne Næss: *Önmegvalósítás. Avagy a világban-benne-lét ökológiai megközelítése*. Fordította: Pusztai Dóra. *Liget*, 1996. december. (Utoljára megtekintve: 2023. december 4.) <https://ligetmuhely.com/liget/onmegvalositas/>

9 Horváth Márk: *Az antropocén. Az ökológiai válság és a posztantropocentrikus természetkulturális viszonyok*, Budakeszi, 2021, Prae Kiadó, 26.

10 Horváth, i. m. 358.

11 Vö. Smid Róbert: *Az ökokritika dilemmái. Kortárs ökológiák az irodalom és a technológia diszkurzív metszéspontjaiban*. Budapest, 2023, Századvég Kiadó, 24–25.

II. Exkurzus: attrakció

Mielőtt a hosszúra nyúlt teoretikai pozicionálást követően rátérnék Oláh Péter lírai novelláira, szükségesnek tartok egy – ígérem, ezúttal tényleg – rövid exkurzust beiktatni, az ökokritikai szemlélet mellett ugyanis a poszthumanizmus égisze alatt született kifejezések némelyike (azt hiszem több, mint amennyit én most érintek) kifejezetten termékeny interpretációhoz juttatja a befogadót. Úgy érzem, ha az ember olvasott Nemes Z. Márió kötetet, látta Kis Róka Csaba festményeit, ismerősebbnek érzi Oláh kötetének poétikáját és a képi világ olykor szürreálisba hajló összefonódását. Említhetnénk még számos olyan művészt, elődöt, akik ebbe a hálózatba (irányzatba?) besorolhatók lennének, és találunk metszéspontot Oláh szövegeivel, ám példáim kifejezetten olyan magyar alkotók közül válogat, kiknek műveiben a hibriditás kulcsfogalomnak tekinthető.

A *démonia* kifejezés jól hasznosítható a *delfinek nem alszanak* című kötet esetében, ami „az emberen túllépve élvezzi az emberi természet romjait, illetve az ember sugallatát az ember nélküli természetben”.¹² Oláh szövegei szintén egy olyan pozícióból tekintenek az emberre (a főszereplői leginkább emberek, és a kötet egyik legfontosabb problémája a társas kapcsolatok körét érinti), ahol még vagy már nincs jelen emberi entitás, karakterei metamorfózison átesett egyedek, kiknek világát a hibriditás határozza meg. A kötetet nyitó novella, a *Rozmárhús* egy emberi tudattal legalább részben rendelkező férjelöltet mutat be, akinek fizikai megjelenése az emberével nem egyezik: hosszú karmai, fehér metszőfogai vannak, nyersen eszi a rozmár- és halhúst. A *Szomorúan néznek a pingvinek* elbeszélője nem tér ki emberi vonásaira, csupán azért kezeljük humán lényként, mert értelmezői pozícionkat meghatározza az a preconcepció, hogy aki elbeszél (szóhoz jut), csak ember lehet, az a tévhit, hogy a művészet tárgya az ember – ám éppen a poszthumán esztétika kérdőjelezi meg beállítódásunk érvényességét. A novella pingvintestű szereplője, akinek hiányos koponyájából nárcisz nő, ellentmond minden logikus és emberközpontú olvasati lehetőségnek. Helyesebben: új viszonyrendszerek közé helyezi és eltorzítja az emberi alakot annak érdekében, hogy a nem emberivel való érintkezés és mássá válás során „megnyílhasson” a még, illetve már nem emberi „idegenlehetőségek” irányába.¹³ Az *elefántarcú kedd* ennek szellemében szinte állatkerti attrakcióként mutatja be az embert: „[az] állatkert látogatói bámulnak, de inkább csak sejtem, hogy miért. Tovább is dörzsölöm a lábast, de nem akarnak lejönni róla a szennyeződések. Egyre többen gyűlnek az üveghez, feszélyez, hogy ennyien néznek.”¹⁴

12 Nemes Z. Márió: *Csendélet a teremtés hatodik napján*. Innen uő.: *A preparáció jegyében*. Budapest, 2014, JAK+Prae.hu, 90.

13 Nemes, i. m. 92.

14 Oláh Péter: *Az elefántarcú kedd*. Innen uő.: *a delfinek nem alszanak*. Budapest, 2023, Fiatal Írók Szövetsége, 36.

A *biohorror* esztétikájának „alapvető jellegzetessége a testiségre vonatkozó tapasztalatok és ismeretek deracionalizálása”,¹⁵ vagyis az emberi anatómiának ellentmondó ábrázolásmód, az emberi és nem emberi szférák összeolvadása – nem véletlen, hogy a szövegek fókuszába a metamorfózis eseménye kerül, ahogy a *Ráksalátában* is: „[m]egtántorodik a tócsán tükröződő arcától. Vörös a feje, átlátszik a gumicukor. Látja a fekete ereket, amik behálózzák a szemét és a száját. A kábelektől hányingere van. A szárazföldről kopog a füle, de nem akar továbbrohanni, pedig már nagyon dörzsölődnek a belső szervei.”¹⁶ Az ember korporális határaival való leszámolás az emberi mivolt alapjaira ugyanúgy rákérdez, mint a többi létezővel alkotott hálózatban betöltött szerepére. Míg a poszthumán és dezantropocén tekintetnek megfelelően decentralizálja az embert, addig, paradox módon, a legtöbb novellában mégis erős jelenléttel látja el őket; köszönhető ez talán annak, hogy szövegeinek nagy részében a tudatfolyam dominál. Ismétlem: ez a képzet az olvasóban azért alakulhat ki, mert novelláról novellára újra le kell bontania az emberközpontú olvasási módot, ami mintegy alapviszonyként tételeződik fel. Oláh Péter kötetében egyszer sem határozza meg emberként szereplőit, karaktereinek nevük sincsen: az anyám, apám, feleségem kifejezések ugyanolyan semlegesek, mint az elefánt, a delfin vagy a poloska. Ha különbség volna, a jól megszokott hierarchia alakulna ki, és némák maradnának a máskor szót sem érdemlő nem emberek. Oláh könyvében mindenki elbeszélővé léphet elő – még a kóláspalackok is.

III. A tér belakása

Formai szempontból a *delfinek nem alszanak* minimalista novellák gyűjteményének tűnhet, a műfaji besorolhatóság mégsem ilyen egyértelmű a könyv kapcsán, ugyanis alapvetően lírai modalitásban íródott, és a szövegek olvashatók versként (de legalábbis azon poétika szerint, ami például Nemes Z. Márió költészetét is jellemzi). Oláh Péter egy olyan nyelvet működtet, ami elsősorban metaforákra épít, a szöveg cselekményét a hasonlóságon alapuló részelemek összefűzése hozza létre, és a szövegbe léptetett szólamok, szereplők, fogalmi keretek esetén a konceptuális távolság¹⁷ kifejezetten tág. Több esetben allegóriaként értelmezhetők a darabok, melyek nagy teret engednek az álmoknak, fantáziáknak, a különféle groteszk, bizarr s olykor szurreális történeteknek. Még azt is a lírai jellegzetességek közé sorolnám, hogy a szövegek elbeszélője hasonlóan ragadható meg, mint az alanyi költészeté (egy helyütt még „Péterként” is aposztrofálódik).

15 Nemes, i. m. 93.

16 Oláh: *Ráksaláta*, i. m. 37.

17 Kövecses Zoltán – Benczes Réka: *Kognitív nyelvészet*. Budapest, 2010, Akadémiai Kiadó. Esszém írásakor a digitális változatot használtam: https://mersz.hu/dokumentum/kognitiv_nyelv-eszet__110 (Utoljára megnézve: 2023. december 6.)

Tematikai szempontból sokrétű szövegvilággal állunk szemben, véletlenül sem ragadnak le a szövegek a poszthumán vagy az ökokritikai diskurzus területén, már ami a konfliktusok, illetve a körvonalazott problémákat illeti. Ebből az aspektusból a mindennapi élettel, emberi dilemmákkal találkozunk, Oláh könyvében az emberen túli, kívüli világ a nagyon ismerőset öleli át. Ki ne tapasztalta volna meg, milyen hónap végén szűkölködni, számontartani minden forintot? A *pénztárca* című novella két szereplőjének az egyik legnagyobb szórakozása az, ha beoszthatják (még a kézhez sem kapott) fizetésüket a hónapra, eltervezve minden költséget – a Móricz *Hét krajcárját* is felidéző szövegben mégsem a helyzet lehetetlenségén való kacaj a fő érzelem, hanem a mélyről jövő, állati brutalitásban testet öltő düh. A pár ugyanis rajtakap egy polipot, amint az lopja a pénzüket, a férfi pedig szó szerint kivégzi: „[ne] mozogj, ne sírj, mindjárt elintézem. Suhintok, és ahogy földre kerül a polip, elkezdem ütni. A szőnyeg besüpped, beleremeg az ablak. Kiadom magamból a hónapok alatt felgyülemlett elkeseredést, amikor alig volt pénzünk, nem ettünk eleget, és nem ihattam kávé sem, mert drága. Itt van előttem, aki tehet róla, addig csapkodom, amíg már nem látom a különbséget a szőnyeg és közte.”¹⁸ Nem egy novella foglalkozik az emberi kapcsolatok törékenységével, a kétarcúság problémájával (ami a másikkhoz való ragaszkodás és az elidegenedés dichotómiájából ered). A *Két harkály* énelbeszélője egy lassan szétmorzsolódó kapcsolatot vetít elénk. Allegóriává női ki magát az odaégett zsemlemorzsa, az eredetileg kedves gesztusként készített gombóc, aminek a szaga beleeszi magát a konyhába, tárgyakba, lassan mindenhová: „félek, hogy mostantól ilyen szagú lesz az életünk”.¹⁹ Érdekes, hogy ez a novella szintén egy felfokozott érzelmi pontba sűrűsödik a zárlatig, és ismét az erőszak veszi át az uralmat: ezúttal harkályok támadják meg a nőt. Bár a séma kísértetiesen hasonló, a férfi itt tehetetlenül nézi, ahogy párja áldozattá válik, sőt, a történet végére mindkettőjük veszélyben van. Ha kissé elrugaszkodunk a képzeletünkben, az sem kizárható, hogy a diszfunkcionális kapcsolat a novella végére a nő elleni erőszakba fordul át (ezt támasztaná alá a férfi hirtelen képszakadása, a kád szélére ülő nő megrendültsége, a hátat fordító mentősök képében kifejezett társadalmi elhagyottság); egy biztos: a harkályok kopogása egy mély titkot hoz felszínre, olyasvalamit tesz nyilvánvalóvá, ami a kapcsolat folytathatatlanságát jelzi. A többre vágyás gyakori eleme a szövegeknek, ha a *Kismajom* című novellát figyelmesen olvassuk, a történetből az is világossá válik, miként párosul mindehhez a megrekedtség érzése. A főszereplőnek gyarló vágyai vannak, csinosabb ház, drágább autó, előléptetés – mondhatni tipikus konzumember. Oláh Péter történeteiben a sorsával elégedetlen, ám azon változtatni képtelen figura visszatérő elemmé változik, ahogy az is, hogy az összeomlás felé poroszkáló karakterek legnagyobb tragédiája épp életuntságuk: a kötet fantáziadús környezetében még nyilvánvalóbbá válik az egyszerű hősök otthontalanná válása.

18 Oláh: *A pénztárca*, i. m. 10.

19 Oláh: *Két harkály*, i. m. 11.

Az elbeszélések más szempontból is tematizálják a meddő helykeresés toposzát, kísérletet tesz szinte minden szereplő arra, hogy az idegennek tűnő teret belakhassa, sajátjának érezze. A *Nagymama* című novella elbeszélője megörökli a szülői házat, ami eddig a pontig ideális és nosztalgikusan kellemes történetkezdés is lehetne, ám a ház szimbolizál minden idegent, minden megszokottól eltérőt: olyan otthon, ahová hazatérni nem nagyon lehet. Periodikusan térnek vissza az erre utaló félmondatok és megjegyzések: „eleinte rémisztő volt, de már hozzászoktam, hogy errefelé fura dolgok történnek”, „hiányzik a nyüzsgés, nem gondoltam volna, de a szmog is. Itt valahogy nem az az élet van, amit megszoktam”, „van valami furcsa ebben a házban”²⁰ és a többi. Az elképzelés, miszerint az ember már nem tud otthon lenni a világban, és a természetben folyton ismétlődik, és kritikái fénytörésbe kerül: az urbanizáció például az elidegenedés háttéreleme: számos helyen visszatér a városban élő ember magánya és az a tapasztalat, hogy mindenki más furcsa, baljóslatú vagy épp megszólíthatatlan. Oláhnál a legtöbb szereplő valamilyen függőséggel él, még ha rejtetten is: az energiatal, a puszedli, a társ vagy a különböző ételek, italok mind a természet emberben betöltött úrére, a nagyvárosi elveszettségre reagálnak, és pontosan leképezik a modern, globalizált világ élhetetlen oldalát. Igyünk egy Monstert, együnk egy sárgabarackos Bombit, aztán a számítógépekbe temetkezve csak felejtjük el, hogy nem ez az ember ideális (lét)állapota.

Ma határhelyzetek sokaságában találjuk az embert, melyek hatására átalakulóban vannak azok a koncepciók és sémák, melyek alapján mindeddig elgondolhatóknak tartottuk. Példának okáért nem tűnik annyira a valóságtól elrugaszkodottnak a gépiesített ember megjelenése, ha a robotika ugrásszerű fejlődésére tekintünk – bölcseleti szempontból ugyanakkor elementáris kérdés, miként tudja az elbeszélő a hajszárítót elfogyasztó humanoid utast neutrálisan, nemes egyszerűséggel *embernek* nevezni (*Atomreaktorban ideges buborékok*), vagy miért nem lepi meg a narrátort, hogy felesége mosogatógépnak nézi (*Az elefántarcú kedd*). Oláh prózáját (és a poszthumanizmust általában) az jellemzi, hogy a különböző kreatúrák, szörnyek, hibridek magától értetődő természetességgel jelennek meg az emberrel való korrelációban, nincsenek alá- és fölérendeltségi viszonyok, ennek megfelelően a könyv szereplői mindenfajta döbbenet nélkül élik meg a bizarr eseményeket, és lépnek kapcsolatba furcsa lényekkel (mondjuk egy kukázó delfinnel). E jellegzetességtől mégsem lesznek iránytalanok a szövegek, tétnélkülinek sem titulálhatjuk őket – a poloska-ciklus autofikciós vonásokkal tarkított darabjai egy sajátos barátság történetfoszlányai szerint az énfeltárás területére merészkednek például. Több célra használja a rovat a narrátor: általa nyit teret az éntükrözésre, részben dehumanizálja önmagát, és a múlandóságot is érinti. Ugyanígy szólnak ezek a szövegek a magánnyról és elesettségről, de ezek a nagyon is emberi problémák a Másikkal (nonhumánnal) való szembesülés szűrőjén át nyernek megfogalmazást. Nem véletlen, hogy a könyvből

20 Oláh: *Nagymama*, i. m. 26.

kiszorul az emberi társadalom, a szereplők családi és párkapcsolatokban jelennek meg, a legtöbb történetben a nem emberivel konfrontálódnak, sőt vannak olyan szövegek, ahol emberi jelenlétről se nagyon beszélhetünk. A társadalmi meg nem léte mélyen összefügg azzal, hogy visszaszorított emberi jelenlétet tapasztalunk meg a könyv olvasása során, ugyanis az emberi lét a társadalom kötelékében nyeri el autentikus formáját, csak az válhat a közösség részévé, akit embernek tekintenek, így látta Bergson is: „énünk [...] mások külső személyiségének szoros szövetében való beiktatódásának pontján talál kapaszkodót: szilárdsága ebben az egybetartozásban rejlik [...] a kötelezettség, amelyet embertől emberhez vivő kapcsolatnak képzelünk, mindenekelőtt önmagunkhoz köt bennünket”.²¹ Oláh a társadalom szerepfosztásával olyan olvasói pozíciót alakít ki, ahol már eleve az ember csökkentett szerepéből indulunk ki, könnyebben halljuk az általában némának tartott élőlények hangját.

Ökokritikai aspektusból ugyanis az a *delfinek nem alszanak* legnagyobb erénye, hogy szóhoz jutnak benne az állatok (*Elszaporodtak a korallgombák*), növények (*Az ananászok nem hülyék*), sőt maga a Föld (*Fekete sószemcsék*) és az élettelen dolgok (*Bioboltban keresik a kólát, Összetörik a cukorgömb*). Ezzel a fogással Oláh hazai irodalmunkban egyedül útra lép, és érvényesíti az ökokritikai szemlélet azon kívánalmát, hogy minden létező egy szintre emelkedjen és az emberin kívüli akaratok és jogok köre is számításba kerüljön. Az irodalmi szöveg (mint más művészeti produktumok) kiváló terepet szolgáltat a nem emberközpontú világ feltérképezésére és jobb megértésére – persze kérdés marad, hogy például a macskának tulajdonított tudat és érzélemvilág (*Elszaporodtak a korallgombák*) ábrázolható-e egyáltalán e nézőpontból hitelesen. A fikciót (ami az állati elmébe való behelyezkedés) kísérletként kell felfognunk, a nyelvi teremtőerő próbájának, nem szabad megfélemlíteni az írás művészi jellegéről. Mindazonáltal már az a tény, hogy – Oláh szövegvilágán belül legalábbis – lehetnek állatok a történet elbeszélői, komoly előrelépés a csak emberekre koncentrált és csupán embereket megszólaltató antropocentrikus nézőponthoz képest. Ezek az új pozíciók alkalmat adnak a világ (és benne bizony az ember) újraértésére. Ez olykor lehet ironikus (az ananászos történetben például nevetségessé válik egy exbarátnője után siránkozó fiatalember), tragikus (a Föld például szenved a *Fekete sószemcsék*ben) vagy szürreális hangoltságú („A természet pedig sokkal barátságosabb, mióta tojássárga állagúvá vált”).²² A kötet csúcspontjai (ebben a diskurzusban) azok a szövegek, amelyekben a kóla, illetve annak palackja válik elbeszélővé, radikalizálva, egyszersmind kiteljesítve az emberközpontú szemlélet lebontását. Oláh Péter könyvének legnagyobb tanulsága mégis az, milyen sokat elmond az emberről mindaz, ami végtére nem is róla szól. Attól, hogy a kóláspalack szóhoz jut, az ember még nincs elhallgattatva.

21 Henri Bergson: *Az erkölcs és a vallás két forrása*. Fordította Dienes Valéria. Budapest, 2002, Szent István Társulat, 26.

22 Oláh: *Nagymama*, i. m. 87.